

opet bez trećega" iz rodnoga rakursa tumači snažne ženske anti-junakinje u dvjema novim dramskim trilogijama dvojice domaćih autora, uspijevajući pritom ocrtati promjene ne samo u njihovu djelu već i na široj skali žanrovskih mijena i premještanja kazališnih okvira u hrvatsko-me socijalnom kontekstu početka novog milenija. "Glorija i Gloriana" je tekst koji se ludički rađa iz naslova, počinje od zvučnosti naslova pa tek potom uspostavlja (konstruira) dvojestvo Marinkovićeve *Glorije* i Senkerove drame *Gloriana* – privid arbitarnosti izbora teme možda otkriva prikrivenu kritiku binarizma koji tlači svako promišljanje (i rodno i nerodno), ali u konačnici se i ova (tobože nasumična) opreka-usporedba pokazuje teatrološki plodnom u interpretacijskome smislu. Završno poglavlje knjige naslovom "Krežiana / Senkeriana / Stoppardiana" kao da najzad probija binarni kod i uvodi trijadu, no to je opet samo privid: tema je zapravo dvostruko binarna – uspješno se uspoređuje i sučeljava Senkerov tretman Kreže sa Stoppardovim tretmanom Shakespearea.

Sve u svemu, čitateljica/čitatelj će nakon čitanja shvatiti da je autorica svojom upućenošću i uključenošću u antropološku i kazališnu problematiku (svjetsku i domaću) uspjela nadvladati (do poigravanja amortizirati) sve mehaničke neudobnosti mišljenja i pisanja u oprekama.

Ivan LOZICA

Druga knjiga etnologinje Mojce Ramšak, docentice na poslijediplomskom studiju antropologije svakidašnjeg života pri ljubljanskom institutu Institutum Studiorum Humanitatis – *Žrtvovanje istine: zanesenost diskretnim indiskrecijama* (2006) – vrijedno je i u regionalnom okviru prvo značajno istraživanje najzanemarenijih žanrova svakodnevnih pričanja (glasina, tračeva, naklapanja, uvreda, kleveta). Autorica ih vidi kao proizvod pripovjedačke prakse i društvene interakcije u kojoj se pregovara, dogovara i semantički mijenja pojam časti i ugleda te se tako restrukturiraju institucionalni, rodni i obiteljski odnosi. Upravo u toj napetosti između moralno, ideološki i pravno-normativno (uvijek iznova) konstruiranih pojmova časti i ugleda te predmnijevane samorazumljivosti i konsenzualnosti njihova sadržaja u komunikacijskoj praksi, odvija se sociolingvistički život glasina i tračeva kao vitalnih, ali fluidnih žanrova popularne, usmene i kulture svakodnevice. Kako to autorica ilustrira svojim intervjuima, njihove su najčešće teme: privatni život poznatih osoba, neobični događaji i zgode iz života običnih ljudi te svi prijelomni događaji (ženidba, razvod, promjena partnera), zatim nepopularni i novi kolege na poslu, nadređeni, napredovanja i sl., a najčešći motivi – mržnja, ljutnja, ljubomora, osveta, frustracija ili neispunjene želje. Ipak, osnovna osobina tračeva je da nemaju poseban povod ni cilj i da se najbolje šire među članovima malih, homogenih skupina pri čemu se njihov sadržaj i prvotna poruka mijenjaju, dopunjuju i preobličuju s obzirom na osjećaje i namjere sudionika u komunikacijskom lancu; stoga i nije čudo što tračevi nestaju jednako brzo kao što i nastaju – čim namjera pošiljatelja i "širitelja" nije ispunjena. Autorica je svjesna ograničenosti klasičnoga folklorističkog genealoškog pristupa pa (u prvih pet poglavlja) ukratko prikazuje dosadašnje spoznaje i metodološke naputke američkih, ruskih, njemačkih, francuskih i slovačkih folklorista, etnologa, sociologa, povjesničara i antropologa, koje će i sama slijediti u ovoj studiji. Polazna pretpostavka jest da ovim etički diskreditiranim oblicima "ljudske proze" ili pričanja u svakodnevici treba pristupati interdisciplinarno, a njihovu izvedbenu praksu i učinke maksimalno kontekstualizirati unutar svake pojedine sociokulturne zajednice.

Razgovarajući s muškarcima i ženama svih generacija iz različitih slovenskih regija, urbanih i ruralnih sredina, te uspoređujući svoje nalaze sa spoznajama američkih i europskih istraživača, autorica je dobila dobar uvid u to kako razmjena tračeva i glasina utječe na svakodnevni i profesionalni život njezinih sugovornika, na njihovu socijalizaciju i vrijednosnu orijentaciju, prijateljevanje i distanciranje, stjecanje određenog društvenog statusa kao i

Mojca Ramšak, Žrtvovanje resnice: opoj zmuzljivih diskretnih nediskretnosti, Litera, Maribor 2006., 291 str. (Nova znamenja, 16)

osmišljavanje vlastitog životnog prostora. Autorica je tako ispunila i sekundarni cilj ove studije: pokazati kakav koncept časti dijele suvremeni Slovenci i koje ga rodne strategije simboličke reprezentacije oblikuju kao uporište nacionalne identifikacije. Za tu se nakanu Ramšak poslužila kritičkom analizom transkribiranih intervjua (8. poglavlje *Motivi ogovaranja*, 9. *Napomene o mizoginim stereotipima o ženskom ogovaranju*, 10. *Ogovaranje, klevetanje i glasine na radnom mjestu* te 12. poglavlje *Ogovaranje i humor*), zatim opisom funkcije i tematskog grupiranja glasina i "brbljanja" suvremenih medija, čija je društvena svrha proizvodnja "razvedracije" (slovenski prijevod utjecajnog pojma *infotainment*, razvedrilo+informacija) u 6. i 7. poglavlju knjige (*Od vijesti do brbljanja i Što su glasine?*), te kulturološkom analizom slovenskih sudskih tužbi za klevetu i uvredu časti (11. poglavlje *Društvene i kaznene sankcije*).

Najkraće rečeno, jedanaest poglavlja ove teorijsko-metodološki i analitički uzorno koncipirane knjige pomažu nam razumjeti u kojem se trenutku najrašireniji transkulturalni oblik svakodnevne relaksacije i zabave (zabavljenosti onim bezličnim *se*) pretvara u povredu citiranoga 12-og članka Povelje o ljudskim pravima. To, naravno, ne ovisi samo o namjerama, uvjerenjima ili stavovima pojedinca, o društveno-pravnim normama jedne zajednice i njezinim (inter)kulturalnim izvedbenim praksama nego i općim civilizacijskim kretanjima koji reguliraju opseg pojma ljudskih prava, javne i privatne sfere, diskrecije i indiskrecije. Upravo zbog ove važnosti dubinskih antropoloških struktura za kulturalnu analizu društvenog fenomena kao što je "neobavezno", povjerljivo pričanje koje upravlja dinamikom skupine, njezinim centripetalnim i centrifugalnim silnicama, autorica je u svoju studiju uključila bogatu etnografsku, muzejsku, književnu i rječničku građu, vizualne i verbalne, recentne i povijesne izvore. Naravno, da bi metodološki dosljedno mogla napraviti formalnu distinkciju među srodnim oblicima semantički teško razlučivog kontinuuma "diskretnih indiskrecija", autorica je mjestimice morala "žrtvovati istinu", to jest pojednostavniti složenu problematiku razlikovanja istinitog i lažnog, "neutralnog" i napadačkog pričanja u svakodnevici te nepodudaranja objektivnog i subjektivnog, idiosinkrazijskog osjećaja emocionalne povrijeđenosti, moralne oštećenosti i "duhovne ozljede". Stoga je početni tablični prikaz semantičkog i retoričkog razlikovanja trinaest srodnih pojmova u slovenskom jeziku nadopunila kulturološkim pristupom, koji uzima u obzir motive, kontekste, stil, dinamiku, funkciju i mehanizme jezične transmisije (osobito unutar novih telekomunikacijskih mreža). Prema motivima i intenciji pošiljatelja i prijenosnika tračerskih "malih oblika" Ramšak tako razlikuje one koji figuriraju kao napad na nečiju čast i ugled (da bi se poništile, očuvale ili transformirale postojeće društvene vrijednosti), one koji pridonose ostvarivanju posebnih ambicija pojedinaca i skupina (neformalna socijalna kontrola, nadmetanje, stvaranje kohezije unutar rodno, profesionalno i dobno integriranih zajednica) te one koji su oblik zabave. S obzirom na kontekst uporabe, autorica razlikuje osobne, obiteljske, rodbinske, lokalne, profesionalne i političke tračeve i klevete. Premda sve prisutniji cinizam moći onih na vlasti, to jest onih koji se bore za vlast u političkim kampanjama, tračevi su i važno kiničko sredstvo oponiranja i protesta onih koji nemaju pristup sferama političkog odlučivanja. Upravo stoga se ovo prezirano i difamirano sredstvo društvene komunikacije u zapadnoj kulturi pripisivalo ženama koje uglavnom nisu imale pristupa javnoj sferi normiranja društvenog života. S obzirom na tradicijom posredovane mizogine generalizacije i stereotipe o ženama kao glavnim kreatoricama "kulture ogovaranja" i brbljanja kao izvora svih njihovih moralnih posmruća, posebice su zanimljivi nalazi o većem broju muškaraca kažnjenih za klevetu u Sloveniji u razdoblju od 1985.-2002., kao i rezultati (američkih) istraživanja suvremenih oblika telekomuniciranja koji pokazuju da muškarci i žene u jednakoj mjeri ogovaraju svoje kolege s tim da su žene sklonije kraćim pisanim (elektroničkim i sms) porukama no dugim telefonskim razgovorima.

Studija Mojce Ramšak nije samo važan doprinos etnofolklorističkom istraživanju diskursa ogovaranja u svakodnevnoj komunikaciji nego i sociološki važan uvid u antagonizme

suvremenog slovenskog društva koji prate značajno poboljšanje kakvoće života, procese osobnog razvoja i samopotvrđivanja, stvaranje društvene kohezije i kooperacije, ali podrazumijevaju i nove društvene rascijepa, nepotizam, klizantizam i još uvijek prisutnu ksenofobiju u društvu sa zavidnim stupnjem ljudskih, manjinskih i rodničkih prava.

Renata JAMBREŠIĆ KIRIN

Kao što su istaknuli urednici časopisa *Studia mythologica Slavica*, gotovo jedinog dostupnog u Hrvatskoj znanstvenoga časopisa posvećenoga recentnim mitološkim istraživanjima slavenskoga korpusa, riječ je o časopisu koji objavljuje studije mitoloških i religijskih tradicija slavenskih, euroazijskih i drugih civilizacija. Pritom *Studia mythologica Slavica*, koja izlazi jednom godišnje, ima međunarodni i multidisciplinarni značaj, a tematski pokriva područje etnologije, filologije, povijesti, arheologije, studija religija, književne povijesti i filozofije. Osim toga, urednici časopisa osnovali su i niz knjiga pod nazivom *Studia mythologica Slavica – Supplementa*, a kao prva knjiga u spomenutom je nizu objavljena monografija *Mordvinian Mythology* Tatyane Devyatkinje, profesorice filologije pri Odsjeku za društvene znanosti Sveučilišta u Saransku.

Studia mythologica Slavica, br. 8, 2005., ur. Monika Kropelj, Nikolai Mikhailov, Vlado Nartnik, Andrej Pleterski, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Institut za slovensko narodopisje, Università degli Studi di Udine, Dipartimento di Lingue e Civiltà dell' Europa Centro-Orientalae, Ljubljana – Udine 2005., 275 str.

Osvrnut ću se na dvanaest članaka, koji su razdijeljeni u četiri tematske cjeline.

Prva je cjelina naslovljena "Slavenska mitologija. Izvori i rekonstrukcije", a sadrži četiri članka: "Obredne slike pretkršćanskih Slavena: istraživanja na temelju mramornoga fragmenta iz austrijske Koruške s obzirom na važnost pisanih izvora od 8. do 12. stoljeća" Hansa-Dietricha Kahla, u kojemu autor propituje mramorni torzo iz Sv. Martina na Silberbergu, članak "Kamen iz Krkavča u usmenoj predaji i u kontekstu strukture obrednoga prostora" Jane Puhar i Andreja Pleterskog, članak "Ašvamedha – vedska konjska žrtva" Romana Zaroffa, članak "Simbolika materijalne kulture – lončić iz Brezja" Benjamina Štulara (inače, lončić ja datiran u rani srednji vijek) i članak "Ajdi iz Ajdovščine iznad Rodika" Katje Hrobat, koja propituje divove (*ajdi*) za koje se vjeruje da su najstariji stanovnici Zemlje. Pritom autorica zamjećuje kako su u usmenoj predaji o *ajdima* iz Ajdovščine preostali samo raspršeni nepovezani fragmenti kolektivne memorije drevnoga doba kao vrsta neodređenih sjećanja o "Nama" i "Drugima". Ovom prigodom zadržat ćemo se ukratko na nekoliko članaka iz spomenute prve tematske cjeline. Roman Zaroff propituje vedski ritual konjske žrtve, poznat kao *Ašvamedha*, a pritom istražuje njegovo podrijetlo i njegove kulturne i društvene funkcije. Autor zaključuje kako je konjska žrtva jednako tako bila poznata u Rimljana, Kelta, Skita, Slavena i nekih drugih Indoeuropljana. Što se tiče Slavena, Roman Zaroff pokazuje kako je konjska žrtva bila prisutna u Istočnim Slavena, što je zabilježio ruski etnograf Sergej Maksimov u 19. stoljeću: naime, kad bi se razboljela stoka, seljaci su nosili ikonu sv. Blaža i pritom bacali konje ovce i janjad zajedno s bolesnom stokom u duboki klanac ili jarak, gdje su životinje bile kamenovane. Nakon što su ih kamenovanjem ubili, zapalili bi ih. Zaustavimo se još ukratko na članku Hansa-Dietricha Kahla, u kojemu autor propituje mramorni torzo iz Sv. Martina na Silberbergu, a čiji nastanak datira između 600. i 800. godine, zaključujući kako taj torzo s tri lica zapravo ne potvrđuje da je riječ o cjelini, već možda samo o fragmentu te je prije vjerojatno imao više lica, npr. na prsima. Ujedno, autor zaključuje kako valja izbjeći usporedbu sa staroslavenskim Triglavom s obzirom na to da je kod Triglava riječ o tri glave (policefalija), a kod mramornoga torza o tri lica na jednoj glavi (polifacijalnost). U spomenutome članku Jana Puhar i Andrej Pleterski istražuju kamen s nekoliko slika mitološkog značenja, a koji se nalazi